

*Зайцева М.В.**

БРІКС ЯК СУЧАСНА ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

В статті проаналізовано взаємодію Бразилії, Росії, Індії, Китаю та ПАР в рамках об'єднання БРІКС та визначено підходи провідних акторів світу до політичної співпраці названих країн, також встановлено, що країни БРІКС зацікавлені у розвитку міждержавного діалогу, розглядаючи його як інструмент зміцнення міжнародного авторитету та як перспективу розширення двосторонніх відносин.

Ключові слова: БРІКС, США, ЄС, Японія, Туреччина, Аргентина, глобалізація, міжнародні відносини.

In the article are analyzed the interaction of Brazil, Russia, India, China and the South Africa in the BRICS and determined approaches of world's actors to the political cooperation of named countries, also established that the BRICS are interested in the development of inter-state dialogue, considering it as a tool for strengthening the international authority and how the prospect of expanding bilateral relations.

Keywords: BRICS, the USA, the EU, Japan, Turkey, Argentina, globalization, international relations.

В статье проанализировано взаимодействие Бразилии, России, Индии, Китая и ЮАР в рамках объединения БРИКС и определены подходы ведущих акторов мира к политическому сотрудничеству этих стран, также установлено, что страны БРИКС заинтересованы в развитии межгосударственного диалога, рассматривая его как инструмент укрепления международного авторитета и как перспективу расширения двусторонних отношений.

Ключевые слова: БРИКС, США, ЕС, Япония, Турция, Аргентина, глобализация, международные отношения.

Постановка проблеми. Глобалізація як процес поширення економічних, політичних і культурних цінностей, що призводить до формування нової цілісності світового простору, впливає на сучасну систему міжнародних відносин за допомогою декількох чинників, а саме: інтернаціоналізації економічного середовища внаслідок вільного пересування капіталу, товарів та послуг, що сприяє формуванню нової політико-економічної взаємодії між державами; виникнення проблем у сфері міжнародної безпеки через загрозу початку ядерної війни або процеси формування центрів міжнародного тероризму та організованої злочинності; трансформації світового інформаційного простору через розвиток сучасних комунікативних технологій, які змінили усталене уявлення про взає-

* здобувачка кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: професор Рижков М. М.

модію політичних сил на міжнародній арені; вичерпаності природних ресурсів і екосистеми в цілому, що в майбутньому може стати причиною міждержавного протистояння за доступ до джерел прісної води, енергетичних або інших ресурсів [1]. В таких умовах взаємодія держав в рамках різноманітних політичних об'єднань, як наприклад БРІКС, може сприяти як розвитку світової економіки, так призвести до появи нових центрів геополітичного впливу.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивченню сутності впливу процесу глобалізації на розвиток сучасного світу присвячено роботи таких зарубіжних вчених, як І. Валлерстайн, З. Бауман, З. Бжезинський, Д. Белл, Л. Браун, Е. Гор, П. Бергер, П. Бурд'є, П. Бьюкеннан, Б. Вальденфельс, Е. Гідденс, А. Колодко, О. Тоффлер, А. Урсул, А. Уткін, Д. Стігліц, Д. Хелд, Ф. Фукуяма та інші. Серед вітчизняних вчених особливої уваги заслуговують дослідження О. Білоруса, І. Грицяка, І. Надольного, Є. Макаренка, В. Князева, І. Кравченко, С. Майбороди, М. Рижкова, Т. Мотренка, Г. Немирі, І. Розпутенка, В. Юрчишина, Р. Войтович, А. Шевченко, М. Юрія та інші.

Дослідженням проблем формування неінституціональних структур глобального управління в сучасному світі та стратегії п'ятистороннього партнерства в форматі БРІКС займаються як зарубіжні, так і українські вчені, серед яких потрібно виділити роботи Р. Грінберга, П. да Роша, Н. Абдула, К. Охеда, Б. Мартинова, В. Давидова, М. Титаренко, С. Рязанцева, Л. Кадишева, І. Яригіна, А. Токарева, С. Савінського, М. Рахмангулова, А. Шелепова, М. Михайлової, С. Шергіна, М. Рижкова, Є. Макаренка, М. Фесенка та інші.

Мета статті – проаналізувати сучасні форми політичної взаємодії у системі міжнародних відносин на прикладі країн БРІКС. Завдання статті: систематизувати вітчизняний і зарубіжний досвід щодо дослідження неінституціональних структур глобального управління та встановити позицію провідних акторів світу щодо політичної співпраці країн БРІКС.

Виклад основного матеріалу. В 2001 році абревіатуру БРІК було запропоновано аналітиком інвестиційної компанії «Goldman Sachs» Д. О'Нілом для позначення таких країн як Бразилія, Росія, Індія, Китай у доповіді про вплив економік, що розвиваються, на глобальне економічне зростання, оскільки, названі країни в ХХІ столітті зможуть здійснювати більший політико-економічний вплив на процеси трансформації системи міжнародних відносин, ніж інші міжнародні інституції. Також експерти «Goldman Sachs» припустили, що до 2032 року вплив четвірки на світову економіку зрівняється з впливом розвинених держав, так як країни цієї групи володіють необхідними фінансовими, технічними, людськими та природними ресурсами, що створює основу для зростання країн впродовж тривалого періоду. Після приєднання до БРІК у квітні 2011 року Південно-Африканської Республіки, економісти прогнозували, що п'ятірка вже 2018 року за обсягами зростання випередить економіку США, хоча, за прогнозами Академії суспільних наук Китаю, не виключено, що й 2015 року, при цьому до 2020 року близько половини світового ВВП може припадати на країни БРІКС [2]. Однак, потрібно враховувати, що успіх політико-економічної взаємодії країн БРІКС на міжнародній арені залежить від вміння лідерів впливових країн порозумітися, які не завжди знаходили спільну мову в рамках інших форумів та об'єднань.

Сучасний етап взаємодії в форматі БРІКС пов'язаний з п'ятим самітом «БРІКС і Африка: партнерство задля розвитку, інтеграції та індустріалізації», який відбувся 27 березня 2013 року в м. Дурбан (ПАР). За підсумками саміту оприлюднені Етеквінська декларація та Етеквінський план дій, в яких проаналізовано поточну світову політико-економічну ситуацію та сформовано спільні підходи країн БРІКС до питань багатостороннього співро-

бітництва, зокрема, підписано угоди про співпрацю у сфері «зеленої економіки» та спільне фінансування інфраструктурних проєктів в Африці, а також затверджено Декларацію про створення Ділової ради БРІКС та оголошено про підписання Декларації про створення Консорціуму експертних центрів країн БРІКС [3]. При цьому провідні політичні актори світі по-різному оцінюють діяльність країн БРІКС як альтернативної структури глобального управління, зокрема:

- експерти з США стверджують, що за відсутності геополітичного й ідеологічного консенсусу зв'язки між країнами БРІКС є недостатньо міцними, тому через відсутність спільних поглядів подібне об'єднання може бути лише платформою для озвучування власних проблеми і переслідування власних зовнішньополітичних цілей. Незважаючи на заяву країн БРІКС дотримуватись «більш демократичного і багатопольярного світового порядку», вони й до тепер не узгодили позицію щодо реформування Ради безпеки ООН, так як Китай виступає проти надання Бразилії та Індії постійного місця в ній. Також внаслідок потужного розвитку Китаю лідери Індії та Бразилії стурбовані тим, що об'єднання може перетворитися на політичний та економічний інструмент посилення впливу Китаю, тому Бразилія, Індія і ПАР зберегли свій тристоронній форум IBSA для прийняття політичних рішень та організації спільних військових навчань. Виходячи з цього, американські дослідники проблем розвитку БРІКС вважають, що об'єднання немає достатнього політичного впливу на мережу глобальних інституцій, правил і відносин, які забезпечували мир, процвітання і безпеку впродовж XX-XXI століть, також інші інтенсивно розвиваючі країни такі, як Туреччина або Індонезія надають перевагу розвитку двостороннього діалогу з членами БРІКС [4; 5];

- представники ЄС, оцінюючи останній саміт БРІКС, зазначають, що створення спільного Банку розвитку «Південь-Південь» або Банку БРІКС є лише способом висловлення незадоволення роботою таких фінансових організацій, як Світовий банк і МВФ та методом залучення міжнародних інституцій до змін [6]. Також країни БРІКС нездатні сформувані монолітний стратегічний блок, оскільки країни-учасниці дотримуються єдиної позиції лише щодо збереження державного суверенітету і заборони зовнішнього втручання у справи інших держав, тому нині БРІКС виступає лише економічною, а не політичною силою [7]. Хоча, Росія намагається якомога активніше залучити Бразилію, Індію, Китай та ПАР до взаємовигідного політичного діалогу та прискорити трансформацію БРІКС у діюче політичне об'єднання, яке здатне протистояти США та країнам Заходу тому, що в економічній сфері спостерігається деструктуризація і розпад домінуючої західної системи, при цьому, на думку європейських аналітиків, політичне посилення БРІКС може сприятливо вплинути на об'єднання і зміцнення внутрішніх компонентів блоку, до якого входять США та країни Заходу [8]. Однак антиамериканські настрої, які популярні в Росії та Китаї, не мають нічого спільного з Індією, Бразилією та ПАР, тому кожна країна в рамках об'єднання дотримується забезпечення виключно національних інтересів, наприклад, Росія прагне забезпечити політичне лідерство на міжнародній арені, а Китай – зміцнити позиції в світі, що може негативно вплинути формування реального політико-економічного блоку [9];

- японські аналітики вважають, що країн БРІКС можуть активно взаємодіяти лише в економічному просторі, так як вони входять до 15 найбільших економік світу разом з розвиненими країнами, при цьому процеси політичного об'єднання БРІКС Японія називає «великою конвергенцією», тобто країн, які запізнилися з розвитком промислової революції, намагаються подолати відставання від розвинутих країн. Також створення Банку розвитку для підтримки інфраструктури країн, що розвиваються, розглядається японсь-

кими експертами як інструмент забезпечення національних інтересів країн БРІКС, які на міжнародних форумах виступають проти просування інтересів власної держави, всупереч загальносвітовим [10];

- турецькі дослідники політичних процесів розвитку країн БРІКС стверджують, що задля протистояння гегемонії Заходу БРІКС продовжить процес створення нової системи резервних валют, яка закладе основу для розробки більш передбачуваного фінансового механізму, що сприятиме зростанню політичної міці БРІКС на міжнародній арені. Також вони наголошують на тому, що Росія та Китай виступають за створення багатополлярної системи міжнародних відносин, а тому надають перевагу ініціативам, які виступають альтернативою зовнішньополітичній стратегії США. При цьому розвиток відносин Туреччини та БРІКС, а також підтримка турецьким урядом позицій об'єднання щодо створення нового світопорядку, розглядається офіційною Анкарою як один з способів забезпечити регіональне лідерство держави [11];

- аргентинські політологи наголошують на тому, що нині серед учасників БРІКС відсутній механізм координації зовнішньополітичної та економічної діяльності, що призводить до відсутності важелів впливу на систему прийняття рішень щодо призначення високопоставлених чиновників МВФ і Світового банку. Також про неузгодженість зовнішньополітичних позицій свідчить той факт, що глави держав висловили позицію щодо вирішення сирійської кризи без іноземного втручання, але відмовилися від пропозицію президента Сирії виступити посередниками у врегулюванні конфлікту [12].

Висновки. В умовах посилення політичних та економічних інтеграційних процесів одночасно з тенденціями регіоналізації, а також поглиблення економічного та технічного розриву між розвинутими країнами та країнами «периферії» відбувається формування сучасної системи міжнародних відносин, яку багато дослідників називають системою «асиметричної багатополлярності», що проявляється у формі сучасного перерозподілу влади і появі нових центрів сили, що призводить до посилення суперництва між США, ЄС та Японією, з одного боку, та Китаєм, Індією, Росією, з другого. Бажання закріпити власний геополітичний вплив призводить до потреби трансформації об'єднання БРІКС та посилення його політичної інституалізації, тому незважаючи на суперечливі національні інтереси країни БРІКС намагаються шукати спільні підходи до вирішення актуальних проблем глобального розвитку.

Глобальна економічна та фінансова криза сприяла розвитку співпраці в рамках БРІКС, що призвело до інтенсивного пошуку шляхів політичної взаємодії. Кожна з країн БРІКС нині проявляє зацікавленість щодо розвитку такого міждержавного діалогу, розглядаючи його як інструмент зміцнення національних економічних позицій і міжнародного авторитету, а також як перспективу розширення двосторонніх відносин між учасниками об'єднання, тому подальшого дослідження потребує аналіз основних принципів побудови стратегії взаємодії в межах БРІКС.

Список використаних джерел

1. Юрій М.Ф. Політологія: Підручник. / М.Ф. Юрій – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.
2. Коваль О. БРІКС обростає плоттю. [Електронний ресурс] /О. Коваль // Дзеркало тижня. Україна. – № 15, 22.04.2011 – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/POLITICS/briks_obrostaе_plottyu.html.
3. Саммит БРИКС в Южно-Африканской Республике от 27 марта 2013 года. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kremlin.ru/news/17752>.

4. Kliman D. M. BRICS Pose No Challenge to Global Order [Електронний ресурс] / D. M. Kliman // World Politics Review – 25.03.2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldpoliticsreview.com/articles/12815/brics-pose-no-challenge-to-global-order>.
5. Allisonmar G. China Doesn't Belong in the BRICS. [Електронний ресурс] / G. Allisonmar // The Atlantic – 26.03.2013 – Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/china/archive/2013/03/china-doesnt-belong-in-the-brics/274363/>.
6. Boucher Le E. Brics: ne préparons pas une nouvelle guerre des blogs. [Електронний ресурс] / E. Le Boucher // Slate.fr. – Publié le 31.03.2013 – Режим доступу: <http://www.slate.fr/story/70069/brics-banque-monde-tensions>.
7. Le bric-à-brac des BRICS. [Електронний ресурс] // Le Monde – 27.03.2013 – Режим доступу: http://www.lemonde.fr/idees/article/2013/03/27/le-bric-a-brac-des-brics_3148597_3232.html.
8. Lattanzio A. Putin vuole un BRICS strategico al più presto. [Електронний ресурс] / A. Lattanzio // Rinascita – 27.03.2013 – Режим доступу: <http://www.rinascita.eu/index.php?action=news&id=19953>.
9. Денисенко В. Геополитические аспекты объединения в рамках BRICS. [Електронний ресурс] / В. Денисенко // Geopolitika, Литва – 04.15.2013 – Режим доступу: <http://www.geopolitika.lt/index.php?artc=5990>.
10. Цуття Х. Ускользящая мечта БРИКС. «Великая конвергенция» продолжается. [Електронний ресурс] / Х. Цуття // Nikkei, Япония – 27.05.2013 – Режим доступу: <http://www.inosmi.ru/world/20130529/209461905.html>.
11. СМИ Турции: БРИКС, наверное, лучше ШОС. [Електронний ресурс] // ИноСМИ, Россия – 8-10 апреля 2013 г. – Режим доступу: <http://www.inosmi.ru/overview/20130410/207928221.html>.
12. Cárdenas E. Cumbre de países emergentes, mucho ruido y pocas nueces? [Електронний ресурс] / E. Cárdenas // La Nacion Argentina – 29.03.2013 – Режим доступу: <http://www.lanacion.com.ar/1567934-cumbre-de-paises-emergentes-mucho-ruido-y-pocas-nueces>.